

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Грицай Ірини Олегівни
на дисертацію Наливайка Ігоря Олеговича
«Соціальні стандарти та соціальні гарантії як об'єкти правового
забезпечення: теоретико-правові аспекти», подану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 08 – Право
за спеціальністю 081 – Право**

На основі вивчення дисертації і праць, що були опубліковані за темою дисертаційного дослідження, можна встановити наступне.

Актуальність обраної теми дослідження, її новизна і своєчасність. Актуальність дослідження соціальних стандартів та соціальних гарантії як об'єктів правового забезпечення зумовлена сучасним станом розвитку української держави, у якому соціальна сфера перебуває під одночасним впливом воєнного стану, економічних обмежень, демографічних змін, зростання кількості осіб, які потребують підтримки, та необхідності подальшого наближення національної правової системи до європейських підходів. У таких умовах особливого значення набуває не лише формальне проголошення соціальних прав, а й створення дієвих правових, організаційних, процедурних та фінансових умов для їх реалізації. Саме тому обрана тема має не тільки теоретичне, а й очевидне практичне значення.

Особливої актуальності тема набуває в умовах воєнного стану. Збройна агресія проти України істотно посилила соціальне навантаження на державу, актуалізувала питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю, сімей з дітьми, безробітних, осіб, які втратили житло або джерела доходу. Водночас воєнний стан не скасовує соціальної природи держави, а навпаки, вимагає більшої визначеності, передбачуваності та адресності правового регулювання у соціальній сфері.

У цьому контексті дисертація є актуальною, науково значущою і практично спрямованою. Автор обрав проблему, яка перебуває на перетині теорії права, конституційного права, права соціального забезпечення, адміністративно-правового регулювання та європейських стандартів соціального захисту. Це дозволило розглянути соціальні стандарти і гарантії не вузько, як окремі елементи соціальної політики, а як складні правові явища, від ефективності яких залежить реальна здійсненність соціальних прав людини.

У зв'язку з цим можна зробити висновок про обґрунтованість і безумовну актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі загальноправових дисциплін факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України Донецького державного університету внутрішніх справ, відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри та в межах тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (Наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Наказ МВС України від 26 грудня 2022 року № 848); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки (Наказ МВС України від 21 травня 2024 року № 326). А також відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; Національної стратегії у сфері прав людини (4. Стратегічні напрями), затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного, після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 травня 2024 р. № 326; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр., затвердженої постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 р. № 12-21 (1.1. Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини).

Тематика дисертації узгоджується з потребами подальшого розвитку теорії держави і права, конституційно-правової доктрини соціальної держави та наукових досліджень у сфері правового забезпечення соціальних стандартів і соціальних гарантій. Робота також має зв'язок із практичними потребами правотворчої та правозастосовної діяльності, оскільки стосується оцінки якості соціального законодавства, його системності, процедурної визначеності та здатності забезпечувати реальний доступ особи до передбачених державою соціальних благ.

Мета та завдання дисертаційної роботи. Метою дисертаційного дослідження є комплексний теоретико-правовий аналіз соціальних стандартів та соціальних гарантій як об'єктів правового забезпечення, розробка авторської концепції їх розмежування і оцінки якості, а також обґрунтування стратегічних напрямів розвитку системи соціальних стандартів і гарантій в Україні з урахуванням європейського досвіду, вимог євроінтеграції і специфічних умов воєнного стану (с. 25-26 дисертації).

Для досягнення поставленої мети автором вирішено низку взаємопов'язаних наукових завдань: систематизувати науково-теоретичні підходи до розуміння соціальних стандартів та соціальних гарантій як полісемантичних категорій; розкрити теоретичні та правові засади формування соціальних стандартів та соціальних гарантій в Україні; охарактеризувати сучасний стан соціальної державної політики в Україні; проаналізувати нормативно-правову основу забезпечення соціальних стандартів і гарантій, виявити основні проблеми та окреслити перспективи її вдосконалення; визначити правову природу та охарактеризувати об'єкти соціальних гарантій в Україні; дослідити суб'єктний склад соціальних гарантій, встановити їх систему;

охарактеризувати критерії класифікації та визначити види соціальних гарантій; дослідити європейський досвід формування соціальних стандартів та соціальних гарантій та можливості його імплементації в Україні в умовах євроінтеграції; визначити основні тенденції та стратегічні напрями розвитку соціальних стандартів та соціальних гарантій в Україні (с. 25-26 дисертації)..

У межах поставлених завдань автор правильно визначає загальну логіку свого наукового пошуку. Комплексний підхід надав автору можливість дійти системних висновків і обґрунтувати низку нових положень, що мають значення для розвитку теоретико-правового розуміння соціальної держави, соціальних прав і механізмів їх забезпечення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується належним методологічним рівнем дослідження, використаною нормативною базою, опрацюванням наукових джерел, зверненням до нормативного матеріалу, окремих правових позицій судових органів та європейських підходів у сфері соціальних прав. Методологічна побудова роботи відповідає її предмету, оскільки соціальні стандарти і гарантії потребують не лише формально-юридичного, а й системного, функціонального та порівняльно-правового аналізу.

Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети було використано комплекс загальнофілософських підходів, загальнонаукових, спеціальних та власних методів правознавства. Основним світоглядним методом став *діалектичний*, який дав змогу розкрити сутність соціальних стандартів і соціальних гарантій, простежити їх розвиток і взаємозв'язок, а також виявити особливості їх правового забезпечення. Його застосування дозволило послідовно перейти від загальних теоретичних положень до аналізу конкретних норм законодавства та практики їх реалізації. *Історико-правовий метод* використано для з'ясування становлення та розвитку соціальних стандартів і соціальних гарантій у законодавстві України та інших держав (підрозділи 1.1, 1.3, 3.1). *Системний метод* у поєднанні зі *структурно-функціональним аналізом* дав змогу розглянути соціальні стандарти і соціальні гарантії як елементи системи правового забезпечення, визначити їх функції, взаємозв'язки та місце у системі права (розділи 1, 2). *Порівняльно-правовий метод* застосовано для зіставлення національного законодавства у сфері соціальних стандартів і соціальних гарантій із законодавством інших держав та правом Європейського Союзу, що дозволило виявити спільні риси та відмінності, а також окреслити напрями вдосконалення (підрозділи 3.1, 3.2). *Формально-логічний (догматичний) метод* використано для аналізу змісту норм законодавства, що регулюють встановлення і реалізацію соціальних стандартів і соціальних гарантій, а також для формулювання висновків і пропозицій щодо їх удосконалення (підрозділ 1.3, Розділ 2). *Системно-структурний метод* забезпечив аналіз елементів соціальних гарантій, їх класифікації, а також структури правового забезпечення у цій сфері (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4). *Метод юридичної герменевтики* застосовано для тлумачення норм законодавства, визначення змісту понять «соціальні стандарти» та «соціальні гарантії», а також для формулювання авторських

визначень у межах дослідження (підрозділи 1.1., 1.2). *Метод аналізу та синтезу* дозволив узагальнити наукові підходи та сформулювати цілісне бачення соціальних стандартів і соціальних гарантій (підрозділи 1.1, 1.2). (с. 27 дисертації). Поєднання зазначених методів дало автору можливість комплексно дослідити обрану проблематику, уникнути однобічного розгляду соціальних стандартів і соціальних гарантій та сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо їх змісту, структури, функціонального призначення і напрямів подальшого розвитку.

Вдалий вибір методів дослідження, аналіз і синтез наукової літератури, нормативно-правових актів, окремих правових позицій судових органів та європейських підходів дозволили автору отримати наукові результати щодо правової природи, змісту і механізмів забезпечення соціальних стандартів та соціальних гарантій.

Структура дослідження. Загальна структура роботи є логічною, послідовною, раціональною та обґрунтованою предметом, метою і завданнями дослідження. Дисертація побудована таким чином, що кожен наступний структурний елемент розвиває попередній і спрямований на комплексне розкриття обраної проблематики. Така побудова дозволяє простежити рух авторської думки від загального теоретичного осмислення соціальних стандартів і соціальних гарантій до визначення практичних напрямів удосконалення їх правового забезпечення.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологічну основу, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів. Основна частина дисертації присвячена послідовному аналізу теоретико-правових засад соціальних стандартів і соціальних гарантій, їх нормативно-правового забезпечення, суб'єктно-об'єктної характеристики, європейського досвіду та стратегічних напрямів розвитку в Україні. У висновках узагальнено основні результати дослідження, які відповідають поставленим завданням і відображають зміст проведеного наукового пошуку.

Структура роботи характеризується цілісністю і внутрішньою узгодженістю. Усі розділи та підрозділи підпорядковані єдиній меті, а висновки логічно випливають із проведеного аналізу. Це свідчить про послідовність дисертаційного дослідження та належний рівень організації наукового матеріалу.

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором. Зміст дисертації в цілому характеризується належним теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою уточнення понять, систематизації підходів, аналізу нормативного матеріалу і практики застосування соціальних гарантій автору вдалося аргументовано розкрити власне бачення соціальних стандартів та соціальних гарантій як об'єктів правового забезпечення.

Позиції, які формулює та відстоює автор дисертаційного дослідження, ґрунтуються на сучасних досягненнях правової науки. У роботі використано значний масив наукової літератури, нормативно-правових актів, європейських документів і правових позицій судових органів. Водночас здобувач пропонує

власні узагальнення, класифікації та висновки, що свідчить про самостійний характер проведеного дослідження.

Обґрунтованість результатів також підтверджується тим, що автор послідовно поєднує теоретичний і практичний рівні аналізу. Соціальні стандарти і гарантії досліджуються не лише як нормативні категорії, а й як інструменти, які мають забезпечувати реальний доступ людини до соціальних благ. Саме такий підхід дозволяє оцінювати ефективність правового регулювання не формально, а з погляду його здатності впливати на реальне становище особи.

Достовірність отриманих результатів забезпечується належною джерельною базою, послідовністю аргументації та відповідністю висновків змісту проведеного дослідження. Авторські висновки логічно випливають із аналізу наукових підходів, законодавства, окремих правових позицій судових органів та європейського досвіду. Це дає підстави вважати, що сформульовані у роботі висновки є належно обґрунтованими.

Новизна представлених теоретичних результатів проведеного здобувачем дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією із перших у вітчизняній науці, в якій здійснено комплексне теоретико-правове обґрунтування соціальних стандартів та соціальних гарантій як об'єктів правового забезпечення в умовах воєнного стану та євроінтеграції, розкрито сучасні проблеми та запропоновані науково обґрунтовані рекомендації щодо їх подолання, а також надані рекомендації, щодо підвищення якості та ефективності соціального забезпечення населення (с. 28 дисертації).

Відзначається науковою новизною вироблені авторські дефініції ключових понять. Так, соціальні стандарти та соціальні гарантії охарактеризовано як полісемантичні категорії, що функціонують у правовій доктрині, соціально-економічній теорії та публічному управлінні. Соціальний стандарт є нормативно закріпленим еталоном належного рівня задоволення потреб, що виконує функції оцінки та планування і може бути мінімальним або цільовим. Соціальна гарантія є юридично й організаційно закріпленим засобом, що забезпечує доступ до благ на рівні не нижче встановленого стандартом і робить цей рівень реально досяжним у правозастосуванні та бюджетуванні. Вироблено доктринальні моделі інтерпретації соціальних стандартів та гарантій: 1) еталонно-нормативна; 2) інституційно-процесуальна; 3) результативна; 4) правозахисна; 5) ресурсна (с. 39, 46, 85, 207 дисертації).

Наукову цінність має положення про формування соціальних стандартів, що включає: 1) ціннісно-орієнтаційний рівень, на якому визначається соціальна мета і мінімально прийнятний рівень забезпечення принципу гідності; 2) нормативно-параметричний рівень, на якому встановлюються кількісні та якісні показники таких стандартів; 3) процедурно-гарантійний рівень, на якому закріплюються юридичні способи реалізації соціального стандарту, захисту та відновлення порушеного становища. В результаті своєї генези, соціальні стандарти і гарантії постають як самостійний об'єкт правового забезпечення, що можна розкрити через внутрішню структуру (стандарт як міра належного, а гарантія як механізм його досягнення), принципи (визначеність, пропорційність,

рівність, об'єктивність, значущість, функціонально обмежена дискреція) та критерії якості (визначеність, відтворюваність, контрольованість) (с. 65, 86, 208 дисертації).

Науковою новизною характеризується також підхід про те, що сучасна європейська система соціальних стандартів і гарантій базується на принципах пропорційності (стандарт має відповідати реальним потребам, а не бюджетним обмеженням); охоплення (система має включати всіх, хто піддається соціальному ризику, незалежно від форми зайнятості і правового статусу); здійсненності (право має бути не лише закріплено, а й реально доступне для адресата). Сучасний європейський підхід до забезпечення соціальних стандартів і гарантій доцільно описувати через поняття соціальної здійсненності права. Ця категорія фіксує відмінність між правом, що юридично закріплене, і правом, що реально досяжне для конкретної особи. Для вітчизняної доктрини ця категорія є важливим теоретичним інструментом, що дозволяє оцінювати систему соціальних гарантій не за фактом нормативного закріплення, а за критерієм реальної досяжності (с. 172, 203, 212 дисертації).

Позитивно слід оцінити й авторську характеристику принципів адаптації європейського досвіду в Україні визначено: принцип функціональної відповідності, поступовість у поєднанні з своєчасністю та доказовість. Запозичення європейського досвіду для України потребує усвідомленого дотримання принципу функціональної відповідності. В Україні має відбуватися вдосконалення системи через паралельний розвиток сервісної складової і механізмів координації між різними видами підтримки. Актуальними для України напрямками освоєння європейського досвіду сьогодні є: перегляд методології встановлення мінімальних стандартів за критерієм пропорційності; законодавче розширення охоплення соціальним захистом нестандартно зайнятих і самозайнятих, чисельність яких значно зросла внаслідок війни; розвиток довготривалого догляду як самостійного правового інституту, зважаючи на масштаби реабілітаційних потреб; ратифікація механізму колективних скарг (с. 173, 205, 213 дисертації).

Характеризуються новаторським підходом і положення дисертації про стратегічний розвиток системи соціальних стандартів і гарантій в Україні потребує не ізольованих реформ окремих елементів, а зміни архітектурної логіки всієї системи. Виокремлено наступні стратегічні напрями розвитку соціальних стандартів та соціальних гарантій в Україні: 1) кодифікація соціального законодавства та ухвалення Соціального кодексу України у форматі рамкового акту; 2) реформи методології встановлення соціальних стандартів, що включатиме перегляд споживчого кошика з наближенням до стандартів ВООЗ, запровадження механізму автоматичної індексації прожиткового мінімуму, поступове наближення офіційного прожиткового мінімуму до фактичного з чіткими строковими зобов'язаннями, зафіксованими у законодавстві); 3) розширення категорій населення охоплених системою соціального захисту; 4) розвиток сервісного виміру соціальних гарантій; 5) подальша цифровізація соціальної сфери для підвищення реальної доступності соціальних гарантій; 6) пенсійна реформа і забезпечення довгострокової фінансової стійкості системи

соціальних гарантій. Запропоновані стратегічні напрями розвитку соціальних стандартів та соціальних гарантій в Україні є взаємопов'язаними і утворюють цілісну систему, де кожен елемент підсилює решту (с. 201, 205, 213 дисертації).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Авторське опрацювання проблематики свідчить про розуміння сучасного стану наукової дискусії щодо соціальної держави, соціальних прав, позитивних обов'язків держави та механізмів їх правового забезпечення. У роботі простежується здатність автора критично оцінювати існуючі підходи, виявляти їх обмеження та пропонувати власне бачення досліджуваних категорій.

Оцінюючи концепцію дослідження, слід відзначити цілісність і логічність її загальної структури, взаємозв'язок між розділами та підрозділами, а також поступовий перехід від теоретичних положень до прикладних висновків. Дисертація має завершений характер, оскільки в ній не лише сформульовано понятійно-категоріальні положення, а й визначено проблеми правового регулювання, охарактеризовано європейський досвід і запропоновано напрями розвитку національної системи соціальних стандартів та соціальних гарантій.

Завершеність роботи підтверджується також тим, що автор не залишає дослідження на рівні загальної критики чинного стану соціального законодавства. У дисертації запропоновано напрями його подальшого розвитку, які пов'язані з підвищенням системності регулювання, оновленням методології встановлення соціальних стандартів, посиленням процедурної складової гарантій, цифровізацією соціальної сфери та урахуванням європейського досвіду. Такий підхід свідчить про завершеність авторського задуму і практичну орієнтацію отриманих результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання: у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження теоретико-правових засад соціальної державності, розвитку доктрини позитивних зобов'язань держави у соціальній сфері, порівняльно-правових досліджень систем соціального захисту; в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Конституційне право України», «Право Європейського Союзу», а також при підготовці підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів з цих дисциплін (акт впровадження у освітній процес та науково-дослідну діяльність Навчально-наукового інституту гуманітарних і соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» від 4 березня 2026 р. № 12); у сфері правозастосування – для підвищення ефективності захисту соціальних прав громадян в адміністративному і судовому порядку; запропоновані критерії правової досяжності та чотири критерії якості гарантії можуть використовуватися судами при оцінці правомірності відмов у наданні соціальної підтримки (акт впровадження у практичну діяльність Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 13 березня 2026 р. № 1); у сфері правотворчості – при розробці проєктів нормативно-правових актів про соціальні стандарти і гарантії, Соціального кодексу України, внесенні змін до Бюджетного кодексу у частині захищених соціальних видатків, а також при гармонізації вітчизняного законодавства з вимогами ЄС у рамках переговорного

процесу щодо членства; у практичній сфері – у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час реалізації заходів щодо соціального забезпечення населення (акт впровадження у практичну діяльність Департаменту соціального захисту населення Дніпропетровської обласної державної адміністрації від 19 березня 2026 р. Вих. № 1851/0/192-26) (с. 32-33 дисертації).

Повнота викладення висновків у наукових публікаціях, опублікованих за темою дисертації. Основні наукові ідеї, положення та висновки дисертації належним чином відображені у наукових публікаціях здобувача. Тематика опублікованих праць відповідає змісту дисертаційного дослідження та охоплює ключові аспекти обраної проблематики.

Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, висвітлені у 15 публікаціях, з яких 7 – наукових статей, надруковані у фахових виданнях України з юридичних наук; 8 – тез доповідей у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції дисертації оприлюднено в доповідях на таких науково-практичних конференціях: «Реалії та перспективи соціально-економічного розвитку під час війни» (Черкаси, 2024); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (Кременчук, 2024); «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (Вінниця, 2024); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 2024); «Права людини і громадянина під час дії воєнного стану» (Харків, 2023); «Наука в умовах воєнного стану: пошуки, проблеми, перспективи розвитку» (Дніпро, 2023); «Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів» (Дніпро, 2023); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 2023).

Зміст публікацій здобувача засвідчує, що вони відображають основні напрями дослідження, пов'язані з правовою природою соціальних стандартів і гарантій, розвитком соціального законодавства, проблемами забезпечення соціальних прав, європейським виміром соціальної політики та особливостями реалізації соціальних гарантій у сучасних умовах. Це дає підстави вважати, що вимога щодо повноти оприлюднення результатів дисертаційної роботи є дотриманою.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Вивчення змісту анотації та основного тексту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що вони є узгодженими між собою. Анотація відображає основні положення дисертації, її мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну, практичне значення та ключові висновки.

Зміст анотації відповідає змісту дисертаційного дослідження і не містить положень, які не були б представлені в основному тексті роботи. Водночас основні результати дисертації в анотації викладені стисло, логічно і відповідно до вимог, що висуваються до такого виду наукового тексту. Це свідчить про належний рівень оформлення дисертації та узгодженість її структурних елементів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею. Усі сформульовані в роботі положення, висновки і пропозиції зроблено на основі особистого дослідження автора, аналізу наукової літератури, нормативно-правової бази, окремих правових позицій судових органів та європейських підходів у сфері соціальних прав.

У роботі викладено авторське бачення проблематики соціальних стандартів і соціальних гарантій. Здобувач самостійно формулює понятійні положення, класифікаційні підходи, критерії оцінки ефективності правового забезпечення та напрями подальшого розвитку відповідної сфери. Це дає підстави вважати, що дисертація відображає особистий внесок автора у розроблення обраної теми.

Питання дотримання академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушень академічної доброчесності не виявлено. При використанні доктринальних джерел, правових актів, матеріалів практики роботи органів публічної влади, статистичних даних, автор здійснює на них посилання, що свідчить про коректне використання джерельної бази, відсутність при використанні в роботі фальсифікацій та фабрикації.

Виклад матеріалу є коректним, послідовним і таким, що свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. Ознайомлення з матеріалами дисертації та науковими публікаціями здобувача дає підстави для висновку про відсутність ознак порушення академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи. Водночас, як і при дослідженні будь-якої складної і нової проблематики, в зазначеному дисертаційному дослідженні містяться положення, що потребують уточнення і можуть стати підґрунтям наукової дискусії та напрямками подальшої розробки даної проблеми.

1. У підрозділі 3.2 Вами запропоновано ухвалення Соціального кодексу України. Вами зауважено, що важливим є питання про форму кодифікації. Оптимальним варіантом, на Вашу думку, є не суцільна консолідація всіх актів в один документ, а рамкова кодифікація, тобто прийняття Соціального кодексу України як рамкового акту вищої юридичної сили у системі соціального законодавства. Галузеві ж закони і підзаконні НПА Ви пропонуєте залишити в тому форматі, в якому вони наразі існують, але з внесенням відповідних поправок. Виникає питання чи можливо взагалі за такого підходу досягти мети кодифікації соціального законодавства, а саме впорядкування його шляхом змістовної переробки, усунення суперечностей та створення єдиних, взаємопов'язаних, логічно структурованих положень.

2. Цікавою є авторська категорія правової досяжності соціального стандарту. Вами запропоноване відповідне поняття як інтегральної характеристики стандарту, що відображає його здатність бути реалізованим конкретною особою у конкретних правовідносинах з публічною владою. Крім того, правова досяжність вимагає одночасної наявності чотирьох елементів: нормативної визначеності, процедурної здійсненності, ресурсної забезпеченості та захищеності. Хотілося б уточнити декілька методологічних аспектів. Чи можна вважати наведений перелік елементів правової досяжності вичерпним,

враховуючи наприклад, такий важливий аспект реальності соціальних стандартів, як інституційне забезпечення? Як відсутність одного з елементів буде впливати на правову досяжність соціального стандарту, чи можливі певні компенсаторні механізми?

3. В роботі Вами неодноразово було акцентовано на значенні практики ЄСПЛ для формування, реалізації та розвитку соціальних стандартів та гарантій. Ви зауважили, що практика ЄСПЛ істотно впливає на застосування соціального законодавства і на судовий контроль за адміністративними рішеннями. Вами проаналізовані ключові рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України, зокрема «Пічкур проти України» та «Бурмич та інші проти України». Однак, хотілося б побачити у роботі більш широкий аналіз ухвалених рішень ЄСПЛ стосовно предмету Вашого дослідження, зокрема і проти інших держав Європи. Важливо зупинитись на обґрунтуванні цього питання.

4. Вами запропоноване ухвалення урядової Стратегії розвитку соціальних стандартів та соціальних гарантій в Україні на 2026-2031 рр. В ній Ви пропонуєте закріпити стратегічні напрями розвитку соціальних стандартів та соціальних гарантій в Україні, викладені у підрозділі 3.2. Це цікава та актуальна пропозиція, однак в дисертації не деталізовано, які саме принципи Стратегії та операційні цілі Вами пропонуються.

5. В дисертації досить чітко прослідковується актуалізація автором європейського підходу до конструювання соціальної політики. Компаративний аналіз в тій, чи іншій мірі присутній у кожному підрозділі дисертації. Підтверджує це й те, що у списку використаних джерел більше 10% англomовних праць, велика кількість нормативно-правових актів ЄС. У зв'язку з цим хотілося б почути наступне авторське уточнення. На с. 53 дисертації зауважено, що соціальні стандарти в сучасній правовій системі України перебувають у постійному синергетичному зв'язку з міжнародними та регіональними правовими рамками соціальної політики. Осмислення процесу формування соціальних стандартів в Україні неодмінно потребує включення порівняльно-правового методу, а імплементація міжнародного досвіду має орієнтуватися на еталонні підходи. Однак цікавить на скільки взагалі релевантно імплементувати еталонні європейські підходи, в Україні, де вже п'ятий рік триває війна, що обумовила відповідну фінансово-економічну обстановку. В якому обсязі можливо запозичити європейські еталонні підходи?

Зауваження не знижують наукової цінності дисертації та мають рекомендаційний характер.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, всі сформульовані у ньому положення та висновки обґрунтовано на базі особистих досліджень автора. Підсумки роботи, одержані узагальнення та висновки оприлюднено на низці міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, вичерпний перелік яких наведено у дисертації та її анотації. Опубліковані наукові праці належним чином репрезентують зміст наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і

практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає встановленим вимогам.

Висновок. Подана дисертація є самостійною завершеною науково-дослідною роботою, в якій отримані нові, науково обґрунтовані результати, що вирішують важливе теоретико-правове завдання юридичної науки. Зміст дисертації Наливайка І.О. «Соціальні стандарти та соціальні гарантії як об'єкти правового забезпечення: теоретико-правові аспекти» відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її результати мають істотну цінність для розвитку теорії держави і права та удосконалення правотворчої й правозастосовної діяльності в Україні.

Дисертаційна робота Наливайка Ігоря Олеговича «Соціальні стандарти та соціальні гарантії як об'єкти правового забезпечення: теоретико-правові аспекти» виконана на високому науковому та методологічному рівнях і відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Наливайко Ігор Олегович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**професор кафедри теорії держави та права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Ірина ГРИЦАЙ

Підпис Ірини ГРИЦАЙ засвідчую:

**Учений секретар секретаріату Вченої ради
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Вікторія СИЧОВА

